

самавыяўленняў, педагагічнага пераасэнсавання. Сярод удзельнікаў фестывальных імпрэз – маладыя спевакі і танцоры, студэнты творчых устаноў вышэйшай адукацыі краіны, пераможцы міжнародных конкурсаў, выкладчыкі фальклору, даследчыкі традыцыйнай культуры, магістранты і аспіранты Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Дзякуючы ім фальклор Рудабельшчыны будзе жыць далей і перадавацца праз пакаленні беларусаў.

Трэба рабіць усё магчымае, каб традыцыйная культура не знікла, а дзіцячы і маладзёжныя фальклорныя калектывы, аўтэнтчныя гурты, ансамблі народнай музыкі і далей пераймалі і папулярызавалі аўтэнтчную мастацкую культуру.

АРГАНІЗАЦЫЯ ЭКСКУРСІЙНА-ТУРЫСТЫЧНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ БРЭСЦКАГА РАЁННАГА ДОМА РАМЁСТВАЎ

Мартыновіч Ф. А.,

супрацоўнік Брэсцкага раённага Дома рамёстваў

Брэсцкі раённы Дом рамёстваў – месца, дзе кожны наведвальнік зможа даведацца шмат новага і цікавага аб традыцыйнай культуры, промыслах і рамёствах, гісторыі побыту жанчын Прыбужжа. Тут арганізуюцца экскурсіі па розных напрамках народнай творчасці.

Сярод найбольш распаўсюджаных тыпаў экскурсій, якія праводзяцца на базе установы, вылучаюцца наступныя.

Першы тып – аглядныя. Дадзены тып экскурсій дапамагае гасцям, якія ўпершыню наведалі Дом рамёстваў у агульных рысах даведацца пра асноўныя рамёствы і промыслы, без якіх нельга было ўявіць паўсядзённае жыццё і народную культуру з даўніх часоў на Прыбужскай зямлі.

Другі тып – тэматычныя. Для наведвальнікаў дэманструецца матэрыял па напрамку традыцыйнай творчасці, які цікавіць наведвальніка, распавядаецца гісторыя рамёстваў, разнавіднасці работ у пэўным відзе промыслаў. Тэматычных экскурсій можа быць распрацавана шмат. Падобныя экскурсіі праводзяцца, як правіла, для тых, хто ўжо пабываў на агляднай экскурсіі.

Дом рамёстваў распрацаваў экскурсіі для некалькіх пляцовак – выставачная зала, музейная экспазіцыя цэнтра падтрымкі ініцыятыў жанчыны «Гаспадыня Прыбужжа». Таксама распрацавана спецыяльная экскурсія гісторыка-краязнаўчага кірунку «Вуліца Астремчава», дзе можна даведацца, у гонар якіх людзей названы вуліцы ў населеным пункце.

Аднак спынімся на двух найбольш папулярных відах экскурсій. Гэта экскурсіі па выставачнай зале і па музейнай экспазіцыі цэнтра падтрымкі ініцыятывы жанчыны «Гаспадыня Прыбужжа».

Выставачная зала раённага Дома рамёстваў дэманструе, наколькі разнастайнай была гістарычная культурная спадчына на тэрыторыі Прыбужжа. Тут прадстаўлены работы ў розных традыцыйных беларускіх промыслах і рамёствах, такіх як саломаяпляценне, карункапляценне, ткацтва, вышыўка, разьба па дрэву, роспіс па шкле, ганчарства, таксама прадстаўлены традыцыйныя лялькі і цацкі.

Экспурсія па зале, што знаходзіцца ў Астремечава, была б няпоўнай без аповеду пра краязнаўчы альманах «Астремечаўскі рукапіс». Ён выдаецца раз у квартал і збірае інфармацыю пра гістарычныя падзеі, людзей, месцы, якімі славіцца не толькі Астремечаўская зямля, але і ўсё Прыбужжа. Назва альманаха пайшла ад музычнага твора.

У экспазіцыі работ па вышыўцы прадстаўлены рэканструяваны традыцыйны касцюм Брэсцкага раёна Дамачаўскага строю адзення. Рэканструкцыя выканана Пракаповіч Нінай Сафронаўнай, кіраўніком гуртка па вышыўцы. Экспазіцыя таксама змяшчае розныя ручнікі, сурвэткі, карціны. Большасць з гэтых работ выканана ў традыцыйным беларускім стылі: на белым палатне малюнак складаецца з чырвонага і чорнага колераў. Чорным колерам на палатну пачалі вышываць адносна нядаўна, а да гэтага малюнак на белай тканіне быў выключна чырвоным.

У экспазіцыі па саломаяпляценню прадстаўлена велізарная колькасць работ у разнастайных тэхніках: пляценне з саломкі, вязанне, камбінацыя вязання і пляцення, інкруставанне. Гэта творы рознай ступені складанасці і памераў. Важкая частка экспазіцыі з саломкі – работы майстра Марыі Мікалаеўны Барысюк. З саломы выконваліся не толькі сувеніры, але і прадметы гардэроба, такія як саламяны капялюш, саламяны абутак (лапці), велізарная колькасць разнастайных саламяных аб'яргаў-павукоў. Здаўна лічылася, што саламяны павук ўбірае у сябе ўсю негатыўную энергію ў доме. Ён вешаўся пад столлю з яшчэ дахрысціянскіх часоў, і ў канцы кожнага года стары павук разам з усёй негатыўнай энергіяй знішчаўся агнём, а яго месца займаў новы чысты. Іх памеры таксама адрозніваліся адзін ад аднаго.

Адметнай з'яўляецца экспазіцыя «Разьба па дрэву». Ніякае жыллё нельга было ўявіць без рознага начыння і ўпрыгожванняў. Беларусь багатая на лясы. Драўніна – сапраўдная знаходка для умельцаў. Здаўна ёй займалася пераважна моцная палова чалавецтва, і з дрэва атрымліваліся сапраўдныя шэдэўры. Самымі распаўсюджанымі прадметамі з'яўляўся посуд: лыжкі розных памераў, талеркі, розныя ўпрыгажэнні і прадметы хатняй гаспадаркі. Дрэва – вельмі трывалы матэрыял, таму з яго можна было зрабіць практычна ўсё. Посуд і ўпрыгажэнні – толькі дробная частка. Вялікая колькасць жылля будавалася менавіта з дрэва з даўніх часоў. Драўляную частку экспазіцыі выканаў Іван Міхайлавіч Карабейка.

Ёсць таксама экспазіцыйны куток з прадметамі, выкананымі мясцовымі ганчарамі. Розны посуд, які можна было адправіць у печ, здаўна рабіўся з гліны.

Сам працэс вытворчасці глінянага посуду быў даволі займальны. Вырабы, прадстаўлены ў выставачай зале, выкананы майстрамі-ганчарамі са Столінскага раёна і перададзены ў дар для Дома рамёстваў.

Нельга не згадаць і пра ткацтва. Гэта рамяство перадавалася ад маці да дачкі, ад пакалення да пакалення. Менавіта ткацтва давала вопратку, ручнікі, прадметы побытавага ўжывання, а таксама ўпрыгожвала жыллё. У кожнай сялянскай хаце быў ткацкі станок – кросны, на якіх ткала гаспадыня. Працэс ткацтва быў насычаным і працаёмкім, і майстрыха аддавала многа часу на адзін выраб, але гэта таго каштавала. З-пад кроснаў выходзілі не проста прадметы адзення, а сапраўдныя творы мастацтва.

Варта згадаць і пра ткацтва паясоў. Здаўна лічылася, што паяс быў своеасаблівым дакументам кожнага чалавека. Ён тлумачыў паходжанне людзей, сямейнае становішча, статус, іншыя прыметы. Вырабляліся паясы на розныя святы народнага календара, да вяселля, жалобных падзей і г.д. Без паяса чалавек не мог выйсці нават на вуліцу. Тэрмін «расперазацца» меў негатыўнае значэнне, і да чалавека без паяса здаўна ставіліся з пагардай. Беларускія паясы – асобны пласт культуры. На ўвесь свет вядомыя Слупскія паясы, якія ўславілі краіну. Іх выраблялі мужчыны, у даўжыню яны дасягалі да 4–5 метраў. Таму і недзіўна, што ва ўсіх рэгіёнах Беларусі гэты прадмет гардэроба, нягледзячы на нязначныя памеры, меў каласальнае значэнне.

Свая адметнасць – у экспазіцыі традыцыйных лялек і цацак. Нішто так не цікава для дзяцей, як цацкі. Цацкі выконваліся практычна з любых падручных матэрыялаў як для дзяўчынак, так і для хлопчыкаў. Лялькі першапачаткова былі татэмнымі сімваламі. Дзяўчынкі ў асноўным гулялі з палатнянымі лялькамі, а хлопчыкі – драўлянымі, якія мелі розную ступень складанасці вырабу. Асабліва цікава, што лялькі людзей з даўніх часоў было прынята рабіць без чалавечага твару. Лічылася, што ў яе не маглі ўсяліцца злыя духі, і такім чынам яна была ад іх абаронена разам з яе гаспадаром, бо была абязлічанай. Беларуская лялька ўпрыгожвалася беларускай вопраткай, што выконвалася ў трох колерах – белае палатно аздаблялася малюнкамі-засцярогамі з чырвоных і чорных кветак. У далейшым з'явіліся і іншыя колеры, сярод якіх можна вылучыць сіні і зялёны.

Існавалі яшчэ лялькі-неразлучнікі, якія сімвалізавалі моцную сям'ю, каханне і бесперапыннасць роду чалавечага. Лялькі-рванкі, якія суправаджалі дзіця ад нараджэння і да таго часу, як лялька парвецца. Варта згадаць і пра такую цацку, як скарбонка-траўніца: яна была напоўнена лекавымі травамі і змяшчалася ў дзіцячым ложку.

Акрамя забаўляльных і сакральных мэт, лялькі неслі выхаваўчую функцыю: па ляльках дзяўчынкі навучаліся хатняй гаспадарцы, дапамагалі дзяўчынкам рыхтавацца да будучай ролі маці, робячы лялечку-пеленашку, на ёй вучыліся спаіваць дзіця.

Заклучным элементам выставачнай залы з'яўляецца «Чырвоны кут» – месца сакральнае ў кожным доме, дзе стаяла ікона і першы сноп ураджаю, побач знаходзіўся куфар і гардэроб.

Музейная экспазіцыя цэнтра падтрымкі ініцыятывы жанчыны «Гаспадыня Прыбужжа» такама заслугоўвае ўвагі. Музей быў урачыста адкрыты 24 лютага 2018 г. пры матэрыяльнай падтрымцы краіны і такіх сусветна вядомых арганізацый, як Арганізацыя Аб'яднаных нацый (ААН) і Еўрапейскі Саюз (ЕС), дзякуючы працы праекта ЕС / ПРААН «Садзейнічанне развіццю на мясцовым узроўні ў Рэспубліцы Беларусь». Музей з'яўляецца складовай часткай Цэнтра падтрымкі ініцыятыў жанчын, які носіць аднайменную назву, тут таксама ёсць магчымасць для правядзення рознага роду трэнінгаў, майстар-класаў з удзелам рамеснікаў і г.д. Наведвальнікаў навучаюць ткацтву, шыццю, вышыўцы, валенню, карункапляценню і іншым відам рамеснай дзейнасці. Ініцыятыва накіравана на стымуляванне самазанятасці жыхарак Брэсцкага раёна на аснове традыцыйных рамёстваў.

Заяўнікам ініцыятывы, якая перамагла ў асноўным конкурсе праекта ЕС / ПРААН «Садзейанне развіццю на мясцовым узроўні ў Рэспубліцы Беларусь» выступіў Лышчыцкі сельскі выканаўчы камітэт. Ключавая ідэя заключаецца ў пашырэнні магчымасцей для працаўладкавання і дадатковага заробку жанчын, садзейні развіццю прадпрымальніцтва. Партнёрамі сельскага выканкама выступілі раённы Дом рамёстваў, аддзяленне саюза жанчын, мясцовыя прадпрымальнікі-рамеснікі.

Тут праходзяць экскурсіі, трэнінгі, майстар-класы, сустрэчы з экспертамі, паспяховымі жанчынамі раёна, іншыя мерапрыемствы, накіраваныя на павышэнне кампетэнцый мэтавай групы і атрыманне новых ведаў і вопыту. У перспектыве ўстанова таксама будзе выкарыстоўвацца як пляцоўка для працы зарэгістраваных жанчын-рамеснікаў і прадпрымальнікаў.

У адкрыцці цэнтра прынялі ўдзел прадстаўнікі мясцовых органаў улады, грамадскіх арганізацый.

Старшыня абласнога аддзялення Беларускага саюза жанчын Валянціна Пух і намеснік старшыні Брэсцкага райвыканкама Павел Валынец звярнулі ўвагу на сімвалізм падзеі: цэнтр «Гаспадыня Прыбужжа» адкрыўся ў Год малой радзімы ў аг. Астрэмечавы, якому выпаў гонар стаць першай вёскай будучыні ў Брэсцкім раёне.

Сама экспазіцыя музея нагадвае пра тое, як выглядала жыллё сельскіх жыхароў на працягу многіх стагоддзяў на нашых землях, з якіх памяшканняў яно складалася і якія прадметы з даўніх часоў былі неабходныя ў сям'і і кожным доме. Першы пакой – сенцы. Менавіта праз сенцы можна было ўвайсці ў хату, менавіта ў сенцах размяшчалася вялікая колькасць прадметаў працы. Тут таксама маглі захоўвацца зёлкавыя культуры. У саміх сенцах яшчэ было мноства прадметаў побыту і хатняй гаспадаркі: лампы, прасы, маслабойкі, куфар, у якім захоўваліся рэчы.

Далей трапляем у памяшканне, якое ўвабрала ў сябе шматлікія элементы дамоў у вёсцы. Тут можна пабачыць элементы кухні: куханы стол, полка для прыправаў, посуду, і вядома ж печ з чыгунамі, віламі для іх. Сама печ насіла для ўсяго дома велізарнае значэнне, без яе нельга было ўявіць жыллё. Яна была прызначана не толькі для прыгатавання рознай ежы, але таксама і для абагрэву дому ў холад, а таксама як спальнае месца. У гэтым памяшканні прысутнічаюць элементы пакая гаспадыні, а таксама рэканструкцыя традыцыйнага касцюма Брэсцкага раёна для жанчын і мужчын, які прадстаўляе Дамачаўскі традыцыйны строй адзення.

Паколькі раней было прынята мець шмат дзяцей у сям'ях, як памочнікаў у хатняй гаспадарцы для сваіх бацькоў, то ў хатах былі прадметы, якія вучылі дзіця стаяць на нагах, хадзіць, актыўна перамяшчацца, а таксама стаялі дзіцячыя ложка.

Сакральнае месца меў «Чырвоны кут», які знаходзіўся непадалёк ад месца прыёму ежы, тут уносіліся малітвы. Непадалёку звычайна ставілі куфар, у якім захоўваліся розныя рэчы: ручнікі, поцілкі, якімі ўпрыгожваўся дом у розныя святочныя або жалобныя дні, адзенне і інш.

Апошнім памяшканнем у музеі з'яўляецца экспазіцыя, у якой сабраны сельскагаспадарчыя прадметы працы на зямлі, прадметы працы са льном, пасаг нявесты, кросны і месца для правядзення майстар-класаў, пасяджэнняў, трэнінгаў. Важнае месца займае экспазіцыя лёну. Лён меў значнае месца ў жыцці людзей, бо гэта быў найкаштоўнейшы матэрыял, які прызначаўся для корму жывёл, для вытворчасці прадуктаў харчавання, а таксама вырабу адзення. Паколькі раней не мелі магчымасці вырабляць лён на паўнаватасных фабрыках, неабходна была досыць працяглая ручная апрацоўка. У вытворчасці адзення з дадзенага матэрыялу, што атрымаў імя «паўночны шоўк», лён праходзіў мноства стадый апрацоўкі, якія прадстаўлены ў музеі.

У экспазіцыі ёсць куток з «пасагам нявесты», дзе захоўваліся прадметы, што выраблялі дзяўчаты перад шлюбам. Маецца таксама традыцыйны ткацкі станок (кросны), на якім працавала жанчына, вырабляючы ручнікі, поцілкі, тканіну для адзення. Падобныя кросны знаходзіліся ў многіх нашых дамах да апошніх дзесяцігоддзяў. Зараз ткацкія станкі рэдка знойдзеш. Аднак ткацтва страціла сваю адметнасць. Наадварот, на працягу гадоў, калі прагрэс імкнецца наперад, прадметы, зробленыя на кроснах, глядзяцца вельмі аўтэнтычна.

Гісторыя існуе не толькі як дысцыпліна ў школах, але і для таго, каб мы на ўроках мінулага стваралі будучыню. Нездарма мудрыя людзі казалі: «Без мінулага няма будучыні». Аднак варта памятаць і не забываць пра тое, праз што прайшло чалавецтва, каб дасягнуць высокага ўзроўню жыцця.